

Το κύριο όνομα στα ΜΜΕ. Ένα παράδειγμα: Τα εντυπωνύμια

Άλκηστις Χιδίρογλου - Ζαχαριάδη

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Παρουσιάζεται ένα καινοτόμο λεξικό εντυπωνυμίων¹ και πιο συγκεκριμένα τίτλων εφημερίδων του γραπτού ελληνικού Τύπου που απαντούν σήμερα στην Ελλάδα. Το εγχείρημα είναι βασισμένο σε καθαρά αρχειακό υλικό το οποίο αντλήθηκε από το σύνολο των νομών της χώρας. Στην ανακοίνωση αναλύεται η δομή (μακροδομή, μικροδομή) και το περιεχόμενο του έργου καθώς και η μεθοδολογία ανάπτυξής του.

Le nom propre dans les mass media. Un exemple: les pressonymes

Alkistis Hidiroglou - Zahariades

RÉSUMÉ

Le but de cette communication est la présentation d'un nouveau dictionnaire de pressonymes et en particulier de titres de journaux attribués à la presse écrite contemporaine en Grèce. Le matériau sur lequel cette étude est basée se compose d'une sélection des journaux les plus connus dans chacun des départements du territoire grec. Nous allons analyser la structure (macrostructure, microstructure) du dictionnaire ainsi que la méthodologie adoptée.

0 Εισαγωγή

Η δημιουργία ενός λεξικού εντυπωνυμίων με τίτλο *Εντυπωνύμια στη σημερινή Ελλάδα* (Χιδίρογλου 2011 [1]) αποτελεί: (i) ιστορικο-πολιτισμικό δείκτη της παράδοσης του κάθε τόπου, της χώρας, (ii) κοινωνικο-πολιτισμικό δείκτη της νεοελληνικής κοινωνίας, (iii) αρχείο εντυπωνυμίων της σύγχρονης Ελλάδας με την επίγνωση ή την πρόβλεψη ότι στο μέλλον θα χρησιμεύσει ως ιστορική πηγή στον ερευνητή, (iv) σημείο αναφοράς για τον ειδικό, τον μελετητή, τον αναλυτή και γενικά γι' αυτόν που ασχολείται σήμερα με τον ελληνικό Τύπο, (v) εργαλείο για τον επαγγελματία της διαφήμισης δεδομένης της παρακαταθήκης των εντυπωνυμίων και των διαφημιστικών σλόγκαν που τα συνοδεύουν συχνά, (vi) εργαλείο για

---

¹ Ονομασία εντύπου [έντυπο (ο όρος χρησιμοποιείται για περιοδικά, εφημερίδες σε έντυπη μορφή, συνήθως σε αντιδιαστολή προς τον ηλεκτρονικό Τύπο) + -ωνύμιον].

τον διδάσκοντα της σύγχρονης ελληνικής γλώσσας – ως ξένης γλώσσας², (vii) σημείο αναφοράς για τον ερασιτέχνη αναγνώστη.

Στόχος του έργου δεν είναι να διαμορφωθεί ένας πλήρως ενημερωμένος πίνακας ονομασιών γραπτού Τύπου, αλλά να ευαισθητοποιηθεί ο αναγνώστης στον ρόλο που διαδραματίζουν τα κύρια ονόματα και συγκεκριμένα τα εντυπωνύμια στο γενικότερο σύστημα της γλώσσας καθώς και στη σχέση των ονομασιών αυτών με τους ιστορικο-κοινωνικούς, πολιτιστικούς και πολιτισμικούς παράγοντες.

1 Επεξεργασία

1.1 Ταξινόμηση του υλικού

Ο γραπτός Τύπος διακρίθηκε σύμφωνα με τα εξής κριτήρια (Albert 1982 [3]):

- τον τόπο έκδοσης και το περιεχόμενο της εφημερίδας: πανελλαδικός, περιφερειακός/τοπικός Τύπος,
- τον ρυθμό εμφάνισης: ημερήσιος, μη ημερήσιος (εβδομαδιαίος, μηνιαίος κ.λπ.),
- τον χρόνο κυκλοφορίας: πρωινός, απογευματινός,
- το αντικείμενο, τη φύση της εφημερίδας: γενικής πληροφόρησης, οικονομική, αθλητική κ.λπ.

1.2 Συγκρότηση του υλικού

Η περίοδος συλλογής τίτλων γραπτού Τύπου ξεκίνησε κατά το ακαδημαϊκό έτος 2006-2007 και πραγματοποιήθηκε με τη συμβολή των φοιτητών μου στο πλαίσιο των μαθημάτων μου με αντικείμενο τη Λεξικολογία-Λεξικογραφία, για τέσσερα συνεχή έτη. Η συλλογή του ονοματολογικού υλικού καθώς και οι πληροφορίες που συνοδεύουν την κάθε ονομασία πέρασαν σε κάρτες εισαγωγής στοιχείων.

1.3 Μακροδομή

Το τελικό corpus αντλήθηκε από το σύνολο των νομών της χώρας και προέρχεται από καθαρά **αρχαιακό υλικό**. Τα λήμματα ταξινομήθηκαν με αλφαβητική σειρά με βάση το αρχικό γράμμα της κάθε ονομασίας. Προηγήθηκαν οι τίτλοι με λατινικούς χαρακτήρες και ακολούθησαν οι τίτλοι με πρώτο συνθετικό αριθμό.

Το έργο περιλαμβάνει 240 λήμματα και εντάσσεται στον τομέα της *ειδικής λεξικογραφίας*: οι ονομασίες αυτές, όπως και πολλές άλλες κατηγορίες κύριων ονομάτων, είναι οι μεγάλοι άγνωστοι των λεξικών. Η ετερογένεια η οποία χαρακτηρίζει το κύριο όνομα – ένα θέμα το

---

² Ο καθηγητής της ελληνικής, ως ξένης γλώσσας, θα έχει στη διάθεσή του σημεία αναφοράς και κλειδιά που θα επιτρέψουν στον μαθητή του να κατανοήσει πως «ορισμένα λεξιλόγια διαφωτίζουν την κουλτούρα μιας χώρας» (Galisson & André 1998:7 [2]).

οποίο εντάσσεται ευρύτερα στον προβληματισμό ως προς τη θέση του κυρίου ονόματος στο σύστημα της γλώσσας και το οποίο απασχόλησε κατά καιρούς πολλούς μελετητές (Jonasson 1994 [4], Vaxelaire 2005 [5], Van Langendonck 2007 [6]) – συνετέλεσε κατά ένα μεγάλο μέρος στην αδυναμία σαφούς προσδιορισμού του, με αποτέλεσμα την περιθωριοποίησή του από το λοιπό λεξιλόγιο· αυτό μεταφράζεται στη λεξικογραφία με ξεχωριστές καταγραφές και ταξινομήσεις. Πιο ειδικά το έργο ανήκει στην κατηγορία των *εγκυκλοπαιδικών λεξικών*, για τον λόγο ότι έχει ως αντικείμενο μελέτης τα πράγματα στα οποία αναφέρονται οι ονομασίες. Δεδομένου ότι το εγχείρημα αυτό δίνει πληροφορίες πάνω στον κόσμο και όχι στη γλώσσα, θα μπορούσε, πιο συγκεκριμένα, να ενταχθεί στην ειδική κατηγορία των *ενδιάμεσων λεξικών – dictionnaires interstitiels –* (Galissou & André 1998:8 [2]) χαρακτηριστικό των οποίων δεν είναι να καταπατήσουν το πεδίο των άλλων λεξικών, δηλαδή να κάνουν διπλή χρήση: στόχος τους είναι να καλύψουν το κενό το οποίο διαπιστώνεται στα ήδη υπάρχοντα λεξικά. Σε σχέση δηλαδή με τα κλασικά λεξικά, «τα λεξικά αυτής της κατηγορίας αποτελούν συμπληρωματικά εργαλεία, αλλά πρωτότυπα στη σύλληψή τους, στο αντικείμενό τους, στο περιεχόμενό τους» (Galissou & André 1998:8 [2]), παρουσιάζοντας υλικό που προέρχεται από έναν τομέα ο οποίος παρεκκλίνει από τις παραδοσιακές οδούς της λεξικογραφίας. Είναι δε προφανές ότι στόχος του έργου δεν είναι η εκμάθηση των εντυπωνυμίων από τον χρήστη αλλά η πληροφόρησή του σχετικά με στοιχεία που αφορούν την κάθε ονομασία και μάλιστα σε στιγμιαίες ανάγκες αποκωδικοποίησης από την πλευρά του· κατά συνέπεια το παρόν εγχείρημα δεν μπορεί παρά να αποτελεί ένα επικουρικό λεξικό – *dictionnaire de dépannage* – (Galissou & André 1998:8 [2]) με κύριο χαρακτηριστικό τη διάσπαση της πληροφορίας προκειμένου να υπάρχει άμεση αποκωδικοποίηση και να μην απαιτείται απομνημόνευση· σε αντίθεση με τα λεξικά εκμάθησης, που χαρακτηρίζονται γενικά από τον τρόπο με τον οποίο οργανώνουν και δομούν την πληροφορία, προκειμένου να διευκολύνουν την συνολική προσέγγιση και συγκράτησή της. Τέλος, το έργο αυτό εγγράφεται και στην ανοιχτή σειρά των λεξικών του *λεξιπολιτισμού* [2] μέσα από τη μελέτη του πολιτισμικού φορτίου που εμπεριέχεται συχνά στα εντυπωνύμια.

1.4 Μικροδομή

Το κάθε λήμμα συνίσταται στα εξής επιμέρους στοιχεία: την ταυτότητα, τον ορισμό, το σχόλιο, τη χρήση, άλλες πληροφορίες.

A. Ταυτότητα. Τα στοιχεία ταυτότητας των εφημερίδων είναι αυτά που παρουσιάζονται στο συγκεκριμένο φύλλο κατά την ημέρα καταγραφής και είναι τα εξής:

- *Τίτλος* της εφημερίδας, ο οποίος συνοδεύεται συχνά από υπότιτλο, π.χ.

ΑΠΟΓΕΥΜΑΤΙΝΗ,

ΛΗΜΝΙΑ ΓΗ

Η ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΑ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΤΗΣ ΛΗΜΝΟΥ

- Έδρα, νομός, ημερομηνία και τα εντός πλαισίου στοιχεία ταυτότητας της εφημερίδας (αριθμ. φύλλου, κωδικός, έτος, τιμή...), διαστάσεις, αριθμ. σελίδων. Ακολουθούν πληροφορίες αναφορικά με την ιδιοκτησία, τον εκδότη, τον διευθυντή, π.χ.

ΒΗΜΑ (ΤΟ)

Έδρα: Αθήνα (Ν. Αττικής)

Ημερ/νία: 05.12.2007, αριθμ. φύλλου: 15232, έτος: 86^ο, τιμή φύλλου: 2,00€, μορφή: έγχρωμη, αριθμ. σελίδων:40, διαστάσεις:29,5x42εκ., διαδίκτυο:www.tovima.com, www.tovima.dolnet.gr, e-mail:tova@dolnet.gr

Έκδοση: Δημοσιογραφικός Οργανισμός Λαμπράκη Α.Ε., πρόεδρος Δ.Σ.: Χρήστος Δ. Λαμπράκης, εκδότης-διευθυντής: Σταύρος Π. Ψυχάρης, διεύθυνση σύνταξης: Αντώνης Καρακούσης, Βασίλης Μουλόπουλος, αρχισυντάκτες: Λευτέρης Γιαννακοπουλος, Ζήσης Καραβάς, Γιώργος Αλαμανής, Ζώης Τσώλης, σύμβουλος έκδοσης: Λεωνίδας Ζενάκος.

- Περιγραφή του λογότυπου και ιδιαίτερα του μικτού λογότυπου, το οποίο αποτελεί συνύπαρξη δύο ειδών μηνυμάτων: του γλωσσολογικού και του εικονογραφικού (Heilbrunn 2006:85 [7]), π.χ.

ΑΚΡΟΠΟΛΙΣ:

Στο μικτό λογότυπο, αριστερά του τίτλου, προβάλλει εικονότυπο με ιππείς, ανάγλυφο λίθου, από τη Ζωφόρο του Παρθενώνα.

Β. Ορισμός. Ένας κλασικός ορισμός (Picoche 1977: 139 [8]) περιλαμβάνει το γένος - *genre* - το οποίο κατευθύνει τον χρήστη προς κάποια κατηγορία της εξωγλωσσικής πραγματικότητας και ακολουθούν τα *ιδιαιτέρα χαρακτηριστικά – différences spécifiques*:

- δεδομένου ότι πρόκειται για ένα εγκυκλοπαιδικό λεξικό κύριων ονομάτων, το γένος αφορά τη γενικότερη κατηγορία όπου ανήκει η εφημερίδα (πανελλαδικός/περιφερειακός/τοπικός Τύπος) και αντιστοιχεί στο γένος ενός κλασικού ορισμού, παρέχοντας έτσι τη δυνατότητα στον αναγνώστη να προσανατολισθεί άμεσα στον κόσμο των εφημερίδων.
- ακολουθούν πληροφορίες αναφορικά με τον ρυθμό εμφάνισης (ημερήσιος/εβδομαδιαίος), τον χρόνο κυκλοφορίας (πρωινός/απογευματινός), το αντικείμενο της εφημερίδας (εφημερίδα γενικής πληροφόρησης, οικονομική, αθλητική κ.λπ.), πληροφορίες οι οποίες είναι αντίστοιχες των *ιδιαιτερων χαρακτηριστικων* ενός κλασικού ορισμού, π.χ.

ΦΩΣ (ΤΟ)

Περιφερειακός Τύπος (γένος) ημερήσιος εφημερίδα περιφερειακής πληροφόρησης (*ιδιαιτερα χαρακτηριστικά*).

Γ. Σχόλιο. Ο ορισμός ακολουθείται από ιστορικο-κοινωνικο-πολιτιστικά και ενδεχομένως πολιτισμικά στοιχεία, όπως:

- *Σύντομο ιστορικό καθώς και το περιεχόμενο του φύλλου:* έτος ίδρυσης, όνομα ιδρυτή, πολιτική τοποθέτηση και γενικότερα οτιδήποτε αφορά την εξέλιξη της εφημερίδας μέσα στον χρόνο, τον ρόλο που διαδραμάτισε και συνεχίζει να διαδραματίζει το κάθε φύλλο

στην ιστορία του ελληνικού Τύπου, τη θεματολογία του, π.χ.

ΑΥΡΙΑΝΗ

Εκδόθηκε το 1980 από τους Γιώργο και Μάκη Κουρή. Η ΑΥΡΙΑΝΗ βγήκε με το σλόγκαν «το ταλληράκι», τονίζοντας τη διαφορά τιμής από τις άλλες εφημερίδες που είχαν 15 δραχ. Το έντονο ύφος της είναι το κύριο χαρακτηριστικό της και αυτό καθιέρωσε τον όρο «αυριανισμός». Υπήρξε έντονα επικριτική στην κυβέρνηση Γεωργίου Ράλλη (σκάνδαλο Λακόστ) και συνέχισε να τηρεί την έντονη κριτική στη Νέα Δημοκρατία (ιδιαίτερα εναντίον του Κωνσταντίνου Μητσotάκη). Αργότερα έστρεψε με δριμύτητα τα βέλη της εναντίον του τότε πρωθυπουργού και Προέδρου του ΠΑΣΟΚ, Ανδρέα Παπανδρέου, πολλές φορές μάλιστα και σε προσωπικό επίπεδο. Έντονη κριτική άσκησε και στις κυβερνήσεις Σημίτη, αλλά και γενικά στο ΠΑΣΟΚ και μετά την ήττα του κόμματος στις εθνικές εκλογές. Τότε ακριβώς πραγματοποιεί και «στροφή» 180° τασσόμενη υπέρ της κυβέρνησης της Νέας Δημοκρατίας. Στην διαμάχη του ΠΑΣΟΚ για την αρχηγία του κόμματος, την επομένη των εθνικών εκλογών του 2007, ανάμεσα στον Γεώργιο Παπανδρέου και τον Ευάγγελο Βενιζέλο, η εφημερίδα τάχθηκε ανοικτά υπέρ του δεύτερου.

Η θεματολογία της εφημερίδας περιλαμβάνει ειδήσεις και σχόλια από την επικαιρότητα: πολιτική, διεθνή, οικονομία, θεάματα, αθλητικά κ.ά.

- *Θεματικές ενότητες, οι οποίες συνοψίζουν το περιεχόμενο της εφημερίδας, π.χ.*

ΑΞΙΑ (Η)

Θεματικές ενότητες: • Αγορά • Οικονομία • Θέμα • Διεθνής οικονομία • Επιχειρήσεις • Ενέργεια • Αναλύσεις
• Ναυτιλία • Σοφοκλέους • ΑΜΕΣΑ και έΜΜΕΣΑ • Life Style

- *Μόνιμες στήλες, οι οποίες αποτελούν σημαντικούς δείκτες για τον πολιτικό διάλογο, το πολιτικό, πολιτιστικό, οικονομικό και γενικότερο κλίμα, π.χ.*

REAL NEWS

Μόνιμες στήλες: • Editorial (του Ν. Χατζηνικολάου) • Επιστημάνσεις (του Γ. Κακουλίδη) • Πεδίο βολής (παραπολιτικά) • Ο Καλαμίτης και το Καλάμι του.

- *Ένθετα, περιοδικά, προσφορές, π.χ.*

ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ (Η)

Η εφημερίδα συνοδεύεται από τα ένθετα (με ξεχωριστή αρίθμηση) *Τέχνες και Γράμματα*, *Οικονομική Καθημερινή*, *Μικρές αγγελίες* και τα περιοδικά *Κ*, *TV*, *Ταξίδια*, *Επτά ημέρες* (το περιοδικό δημιουργήθηκε λίγο μετά το νέο ξεκίνημα της ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗΣ – 6 Ιανουαρίου του 1989 – και εξελίχθηκε σταδιακά σε ελκυστικό φορέα ελληνογνώσιας κυκλοφόρησε και σε τόμους κατά θέματα –περιοχές, πρόσωπα κ.λπ.). Μια φορά το μήνα κυκλοφορούν με το φύλλο τα περιοδικά *Bazar*, *GK* (ανδρικό περιοδικό) και *Γαστρονόμος*. Η εφημερίδα προσφέρει επίσης στους αναγνώστες, με κουπόνια ή μη ταξιδιωτικούς οδηγούς, οδηγούς μουσείων, λεξικά, επετειακές εκδόσεις.

- Δ. **Χρήση.** Συχνά, περιλαμβάνονται στο άρθρο ένα ή και περισσότερα σύντομα διαφημιστικά μηνύματα, σλόγκαν, τα οποία αναφέρονται συνήθως στις αρετές της εφημερίδας ή στην ιδεολογία της. Το σύντομο αυτό κείμενο ισοδυναμεί κατά κάποιον τρόπο με τα παραθέματα των συγγραφέων στα λεξικά γλώσσας, π.χ.

ΑΠΟΓΕΥΜΑΤΙΝΗ: “Κάθε Τρίτη, πάμε ‘κυνήγι’ με την ΑΠΟΓΕΥΜΑΤΙΝΗ”

- Ε. **Άλλες πληροφορίες.** Ακολουθούν σε ορισμένα λήμματα, υπό μορφή σημειώσεων, πληροφορίες που αφορούν κατεξοχήν τον λόγο ονοματοθεσίας ή τις αλλαγές ως προς την ταυτότητα της εφημερίδας.

2 Μελέτη

2.1 Τίτλοι

Οι τίτλοι του γραπτού ελληνικού Τύπου κατατάσσονται – όσον αφορά το λεξιλογικό επίπεδο – στις εξής επικρατέστερες κατηγορίες:

A. Μονολεκτικοί τίτλοι με κύρια συστατικά: **κοινά ονόματα ή επίθετα**, με απλές και μη απλές μονολεκτικές λεξικές μονάδες³, π.χ. ΤΟ ΒΗΜΑ, Η ΒΡΑΔΥΝΗ, ΝΑΥΤΕΜΠΟΡΙΚΗ, **κύρια ονόματα**: α) ανθρωπωνύμια, π.χ. ΠΤΟΛΕΜΑΙΟΣ, ΑΡΕΘΟΥΣΑ, β) Τοπωνύμια, π.χ. ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ, Η ΘΕΣΣΑΛΙΑ, γ) Ονόματα μνημείων, π.χ. ΑΚΡΟΠΟΛΙΣ. Ακόμη, τίτλοι **ξενόγλωσσοι**, π.χ. LIFO, SPORTIME, τίτλοι από το **αρχικό γράμμα** της ονομασίας (αρκτικόλεξα), π.χ. «Η» (για την ΗΜΕΡΗΣΙΑ ΤΟΥ ΣΑΒΒΑΤΟΥ).

B. Μη μονολεκτικοί τίτλοι με κύρια συστατικά: **κοινά ονόματα**, π.χ. Η ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΩΝ, **κοινά ονόματα και κύρια ονόματα**, π.χ. ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ, **επίθετα**, π.χ. ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΚΕΦΑΛΟΝΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΘΙΑΚΗ, **επίθετα και κοινά ονόματα**, π.χ. ΑΡΚΑΔΙΚΑ ΝΕΑ, **επίθετα και κύρια ονόματα**, π.χ. ΑΘΛΗΤΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ-ΘΡΑΚΗΣ, **επίθετα και κοινά ονόματα και κύρια ονόματα**, π.χ. ΕΛΕΥΘΕΡΟ ΒΗΜΑ ΤΩΝ ΣΕΡΡΩΝ, **κύρια ονόματα**, π.χ. ΕΝ ΔΕΛΦΟΙΣ, **κύρια ονόματα και επιρρήματα**, π.χ. Η ΜΙΔΕΑ ΣΗΜΕΡΑ, **κύρια ονόματα και αριθμούς**, π.χ. ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ +13, **κύρια ονόματα και αριθμούς και κοινά ονόματα**, π.χ. ΙΕΡΑΠΕΤΡΑ 21^{ος} ΑΙΩΝΑΣ, **αριθμούς: 7 ΕΠΤΑ, γράμματα της αλφαβήτου και αριθμούς**, π.χ. Άλφα ΕΝΑ, **αριθμούς και κοινά ονόματα**, π.χ. Η 12ΝΗΣΟΣ ΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ. Ακόμη, **τίτλοι ξενόγλωσσοι**, π.χ. ATHENS VOICE, τίτλοι σε **συντομευμένη μορφή** (αρκτικόλεξα), π.χ. ΕΤ•Κ (ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΤΥΠΟΣ ΤΗΣ ΚΥΡΙΑΚΗΣ).

Η μελέτη και ανάλυση των τίτλων του γραπτού ελληνικού Τύπου παρέχει τη δυνατότητα πρόσληψης ποικίλων αναφορών, επιβεβαιώνοντας πρόσφατες θεωρίες αναφορικά με τη σημασία του κύριου ονόματος (Allerton 1987 [10], Dalberg 1985 [11], Granger 1982 [12], Lehger 1986 [13], Leys 1979 [14], Lyons 1978 [15], Molino 1982 [16], Van Langendonck 2007 [6]), σύμφωνα με τις οποίες αυτό κινητοποιεί ποικίλους τύπους πληροφοριών.

Όσον αφορά τους **μονολεκτικούς τίτλους** διαπιστώνεται ότι: (i) το κοινό όνομα εκφράζει ως επί το πλείστον τον **χρόνο** κυκλοφορίας, π.χ. Η ΑΥΓΗ, την **ιδεολογία** που διέπει την εφημερίδα, π.χ. ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ, ΜΑΧΗΤΗΣ, το **κοινό** στο οποίο απευθύνεται η εφημερίδα, π.χ. ΚΟΣΜΟΣ, ΛΑΟΣ, (ii) το επίθετο δηλώνει τον **ρυθμό** έκδοσης, π.χ. Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, τον **τόπο** έκδοσης, π.χ. Η ΚΑΛΥΜΝΙΑΚΗ, (iii) το κύριο όνομα παραπέμπει στη **φύση** της

³ Για τη διάκριση μεταξύ 'απλών μονολεκτικών λεξικών μονάδων' και 'μη απλών μονολεκτικών λεξικών μονάδων' βλ. Α. Αναστασιάδη-Συμεωνίδη 1986:133[9].

εφημερίδας, π.χ. ΑΘΛΗΤΙΚΗ, ΝΑΥΤΕΜΠΟΡΙΚΗ, στον **τόπο έκδοσης**, π.χ. ΑΡΓΟΛΙΔΑ, στην **ιστορία**, στη **μυθολογία**, στον **πολιτισμό** του τόπου όπου εκδίδεται, π.χ. ΑΧΙΛΛΕΑΣ, ΗΦΑΙΣΤΟΣ.

Όσον αφορά τους **μη μονολεκτικούς τίτλους**, όπως προκύπτει από τα παραπάνω, η ονομαστική φράση αποτελεί το μοναδικό είδος έκφρασης, ενώ λείπει παντελώς η ρηματική φράση. Στα σχήματα που ήδη αναφέρθηκαν διαπιστώνεται ότι: (i) το επίθετο εκφράζει ως επί το πλείστον τον **τόπο** έκδοσης, π.χ. ΑΡΚΑΔΙΚΑ ΝΕΑ, τον **ρυθμό** έκδοσης, π.χ. ΚΥΡΙΑΚΑΤΙΚΗ ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ, τον **χρόνο** έκδοσης, π.χ. ΠΡΩΙΝΟΣ ΛΟΓΟΣ, την **ιδεολογία** που διέπει την εφημερίδα, π.χ. ΑΔΕΣΜΕΥΤΟΣ ΤΥΠΟΣ, την **φύση** της εφημερίδας, π.χ. ΑΘΛΗΤΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ-ΘΡΑΚΗΣ, (ii) το *κύριο όνομα* δηλώνει μεταξύ άλλων τον **τόπο** έκδοσης, π.χ. ΑΥΡΙΑΝΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ-ΘΡΑΚΗΣ, τον **ρυθμό** έκδοσης, π.χ. ΑΘΛΗΤΙΚΗ ΤΗΣ ΔΕΥΤΕΡΑΣ, (iii) το *κοινό όνομα* παραπέμπει στο αναγνωστικό **κοινό** στο οποίο απευθύνεται η εφημερίδα, π.χ. ΛΑΟΣ ΤΟΥ ΣΑΒΒΑΤΟΚΥΡΙΑΚΟΥ, στο **αντικείμενο** ενασχόλησης της εφημερίδας, π.χ. ΔΙΑΔΡΟΜΕΣ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ, στο δημοσιογραφικό **ύφος**, π.χ. ΑΙΧΜΗ ΤΗΣ ΑΡΚΑΔΙΑΣ.

Οι **ξενόγλωσσοι** τίτλοι αντιπροσωπεύουν ένα πολύ χαμηλό ποσοστό σε αντίθεση με άλλες κατηγορίες ονομασιών. Παρατηρούνται κατεξοχήν στον *αθλητικό Τύπο* και λιγότερο σε άλλες κατηγορίες εντυπωνυμίων, ενώ απουσιάζουν, σχεδόν εξολοκλήρου, από τον *Τύπο γενικής πληροφόρησης*. Ως επί το πλείστον αποτελούν δάνειες λέξεις οι οποίες έχουν περάσει στο νεοελληνικό λεξιλόγιο, όπως η λέξη sport (SPORTIME, SPORTDAY), derby (DERBY SPORTS), goal (GOAL NEWS) στον *αθλητικό Τύπο*, deal (DEAL NEWS) στον *οικονομικό Τύπο*.

Οι τίτλοι σε **συντομευμένη μορφή** είναι ελάχιστοι, αν και το ακρωνύμιο «έχει το πλεονέκτημα να είναι απλό στη χρήση του, εύπλαστο, προσαρμόσιμο σε πολλούς πολιτισμούς. Όμως, η αποτελεσματικότητά του δεν είναι απόλυτη από απόψεως απομνημόνευσης» (Heilbrunn 2006: 86 [7]).

Στο χώρο του έντυπου ελληνικού Τύπου, υπερέχουν οι μονολεκτικοί ή ακόμη και οι μη μονολεκτικοί τίτλοι μέσα από πολύ σύντομες ονομαστικές φράσεις, δεδομένου ότι βασικός στόχος είναι η συντομία· άλλωστε η ονομαστική έκφραση επιτρέπει την οικονομία λόγου, δεδομένου ότι παρέχει στον αναγνώστη την αναγκαία πληροφορία μέσα από μία σύντομη γλωσσική διαδικασία (Χιδίρογλου 1996: 112 [17]).

2.2 Υπότιτλοι

Οι υπότιτλοι, **μη μονολεκτικοί**, διακρίνονται στις εξής κατηγορίες: υπότιτλοι με κύρια

συστατικά **κοινά ονόματα** και **κύρια ονόματα**, π.χ. Η εφημερίδα της Φλώρινας (ΑΝΑΤΡΟΠΗ), **επίθετα** και **κοινά ονόματα**, π.χ. Εβδομαδιαία εφημερίδα (ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ), **επίθετα** και **κοινά ονόματα** και **κύρια ονόματα**, π.χ. Ανεξάρτητη εβδομαδιαία πολιτική αθλητική σατιρική εφημερίδα της Βοιωτίας (ΘΑΡΡΟΣ ΤΩΝ ΒΟΙΩΤΩΝ), **επίθετα** και **κοινά ονόματα** και **ονοματικά σύνολα**, π.χ. Καθημερινή αδέσμευτη εφημερίδα Νομού Λέσβου (ΑΙΟΛΙΚΑ ΝΕΑ).

Η ονοματική φράση, όπως προκύπτει από τα παραπάνω, επιβάλλεται λόγω ταχύτητας και οικονομίας λόγου (Χιδίρογλου 1996:112 [17]). Άλλωστε, είναι αναλυτικότερη από τη ρηματική φράση, δεδομένου ότι δεν έχει κανένα στοιχείο που να μπορεί να περιέχει πολλά γνωρίσματα, τα οποία επιβάλλουν όρους (όπως αντίθετα κάνει το ρήμα στη ρηματική φράση)· έχει κατά συνέπεια βεβαιωτική αξία και χαρακτηρίζεται – όσον αφορά το πεδίο έρευνας – από μικρό αριθμό συστατικών και περιεκτικότητα σε αναφορές οικείες στον αναγνώστη. Από την ανάλυση των υποτίτλων προκύπτει ότι υπερέχουν κατά το πλείστον ονοματικές φράσεις όπου το *επίθετο* δηλώνει μεταξύ άλλων: τον **ρυθμό** έκδοσης, π.χ. Εβδομαδιαία εφημερίδα (ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ), τον **χρόνο** κυκλοφορίας, π.χ. Απογευματινή εφημερίδα (Η ΒΡΑΔΥΝΗ), τον **πολιτικό χώρο**, π.χ. Αντιεξουσιαστική εφημερίδα (ΒΑΒΥΛΩΝΙΑ), το **αντικείμενο** της εφημερίδας, π.χ. Οικονομική και Επιχειρηματική εφημερίδα (ΝΑΥΤΕΜΠΟΡΙΚΗ), τον **πολιτικό χώρο**, π.χ. Αδέσμευτη Εφημερίδα της Χίου (ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗ) κ.λπ. Το *κύριο όνομα* (τοπωνύμιο) δηλώνει ως επί το πλείστον τον **τόπο** έκδοσης της εφημερίδας, π.χ. Καθημερινή εφημερίδα της Θράκης (ΑΓΩΝΑΣ).

2.3 Λογότυπο

Το λογότυπο ως έκφραση ταυτότητας της κάθε εφημερίδας απαντά στο υπό μελέτη corpus στις εξής κατηγορίες: (i) **«αλφαριθμητικό λογότυπο»** – *logo alphanumérique* – ή απλώς **λογότυπο** (Heilbrunn 2006: 85 [7]), το οποίο αποτελείται αποκλειστικά από αλφαριθμητικά σημεία όπως: *μονολεκτικό τίτλο* (ΚΑΡΦΙΤΣΑ, ΕΡΜΗΣ), *μη μονολεκτικό τίτλο* (ΧΙΩΤΙΚΗ ΔΙΑΦΑΝΕΙΑ, Η ΩΡΑ ΤΩΝ ΣΠΟΡ), *τίτλο συνοδευόμενο από άλλα στοιχεία γλωσσολογικής φύσεως*: α. *αποφθέγματα, σκέψεις επιφανών ανδρών*, όπως των Αλφρέντ Ντε Βινί (ΗΧΩ), Νίκου Καζαντζάκη (7ΕΠΤΑ), β. *επιγραφές, μότο, σύντομα διαφημιστικά κείμενα, σκέψεις*, όπως «μη προδίσετε ποτέ την αλήθεια» (ΑΡΓΕΙΑΚΟΝ ΒΗΜΑ), «με συνέπεια και εγκυρότητα» (Η ΕΡΕΥΝΑ ΤΗΣ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗΣ), γ. *ονομασίες οικισμών*, όπως «Κατερίνης, Δίου, Αν. Ολύμπου, Λιτοχώρου, Πέτρας, Κορινού, Ελαφίνας, Κολινδρού, Αιγινίου, Πύδνας, Παραλίας, Μεθώνης, Πιερίων» (ΠΙΕΡΙΚΟΙ ΑΝΤΙΛΑΛΟΙ), (ii) **«μεικτό λογότυπο»** το οποίο συνδυάζει **εικονότυπο** – *logo iconique ou icotype* – και **λογότυπο** (Heilbrunn 2006: 96 [7]),

αποτελεί δηλαδή συνδυασμό γλωσσικού και εικονογραφικού μηνύματος, όπως **τίτλο + (i) μορφές προσώπων** (επιφανών ανδρών, ιστορικών, μυθικών προσώπων, ανθρώπων των τεχνών και των γραμμάτων) που αποτελούν “σημεία αναφοράς της πολιτιστικής κληρονομιάς μιας γλωσσικής κοινότητας” (Jonasson 1994: 138 [4]), π.χ. ο Μέγας Αλέξανδρος (ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ, ΑΔΕΣΜΕΥΤΟΣ ΤΥΠΟΣ), ο Κολοκοτρώνης (ΑΡΚΑΔΙΚΕΣ ΕΙΔΗΣΕΙΣ), ο Άγγελος Σικελιανός (ΕΣΠΕΡΙΔΑ), ο Ερμής (ΕΡΜΗΣ), **(ii) μορφές αγίων**, π.χ. ο Άγιος Γεώργιος (ΑΓΙΩΡΓΙΤΙΚΗ ΗΧΩ), **(iii) μορφές ζώων** με έντονη πολιτισμική σημασία· ο συμβολισμός τους είναι πολύ σαφής, όπως περιστέρι, σύμβολο της ελευθερίας και της ειρήνης (ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗ ΤΗΣ ΡΟΔΟΥ), κουκουβάγια (ΑΠΟΓΕΥΜΑΤΙΝΗ), **(iv) γραφικές αναπαραστάσεις**: αντικειμένων συμβόλων της αρχαιότητας, π.χ. ο μηχανισμός Αντικυθήρων (ΧΡΟΝΟΣ), *μνημείων*, αξιοσημείωτων για το αρχαιολογικό, ιστορικό και αισθητικό ενδιαφέρον τους, ως σύμβολα πόλεων, π.χ. ο Λευκός Πύργος, (ΑΥΡΙΑΝΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ-ΘΡΑΚΗΣ), *κτηρίων*, συμβόλων της αρχιτεκτονικής παράδοσης του κάθε τόπου, π.χ. σπίτι τοπικής παραδοσιακής αρχιτεκτονικής (ΒΕΡΟΙΑ), *αντικειμένων*, συμβόλων της τοπικής παράδοσης, π.χ. σπογγαλιευτικό πλοίο (ΚΑΛΥΜΝΙΑΚΗ), *πόλεων*, π.χ. skyline της Θεσσαλονίκης: τον Λευκό Πύργο, σήμα κατατεθέν της πόλης, ανάμεσα σε φωτισμένα κτήρια στην παραλιακή λεωφόρο (HALARA NEWS), *εκκλησιών*, π.χ. Αγία Σοφία της Κωνσταντινουπόλεως (ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ–ΟΡΘΟΠΡΑΞΙΑ), *θρησκευτικών/ιερών αντικειμένων*, *συμβόλων του χριστιανισμού*, π.χ. καμπάνες (ΦΩΝΗ ΤΗΣ ΠΤΕΛΑΙΑΣ), *ιδεολογικών συμβόλων*, π.χ. ελληνική σημαία (ΣΗΜΑΙΑ), σφυροδρέπανο (ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ), *αντικειμένων*, *συμβόλων της γραφής*, π.χ. πένα (ΕΠΟΧΗ), κονδυλοφόρος (ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΗΣ ΠΕΛΛΑΣ), *αντικειμένων*, *συμβόλων του πολιτισμού και της διαφώτισης*, π.χ. δάδα (ΠΡΩΤΑΘΛΗΤΗΣ), πυρσός (ΠΡΩΙΝΟΣ ΛΟΓΟΣ), **(v) χάρτες / εικόνες / απεικονίσεις τόπων πολιτισμικά λαμπρών**, π.χ. υδρόγειος σφαίρα (ΑΓΓΕΛΕΙΟΦΟΡΟΣ), χάρτης γεωγραφίας, π.χ. Νομού Φθιώτιδας (ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ ΦΘΙΩΤΙΔΑ), **(vi) έργο τέχνης** (ATHENS VOICE, LIFO) κ.λπ.

4 Γενικά συμπεράσματα

Το έργο αυτό επιτελεί διπλή λειτουργία: α) αποτελεί λεξικό με την έννοια ότι περιλαμβάνει εκτενή αλφαβητικό κατάλογο με τους τίτλους εφημερίδων, β) μέσω της εξέτασης του αποδελτιωμένου corpus (τίτλοι, υπότιτλοι, λογότυπο, ιστορικο-πολιτισμικά στοιχεία κ.λπ.) συμβάλλει στην κατανόηση και την αποκρυπτογράφηση ιστορικών, κοινωνικών, πολιτιστικών, πολιτισμικών και άλλων αναφορών που ενεργοποιούνται από τα υπό μελέτη στοιχεία, μαρτυρώντας ποικίλες μορφές κουλτούρας όπως η *πολιτικο-ιδεολογική*, η *θρησκευτική*, ο *αρχαιοελληνικός πολιτισμός*, η *ιστορική*, *μυθολογική*, *τοπωνυμική*, *γλωσσική*, *αγγλοαμερικανική*, *αξιολογική*, και *άλλη κουλτούρα*.

5 Βιβλιογραφία

- [1] Αλκ. Χιδίρογλου –Ζαχαριάδη, *Εντυπωνύμια στη σημερινή Ελλάδα*. Αθήνα: Ερμής, 2011, 420
- [2] R. Galisson & J.-Cl. André, *Dictionnaire de noms de marques courants. Essai de lexiculture ordinaire*, Didier Erudition, 1998, 342
- [3] P. Albert, *La presse*, P.U.F., “Que sais-je?”, Paris, 1982, 127.
- [4] K. Jonasson, *Le nom propre. Constructions et interprétations*, Editions Duculot, Champs linguistiques, Belgique, 1994, 256
- [5] J.-L. Vaxelaire, *Les noms propres. Une analyse lexicologique et historique*. Honoré Champion Editeur, Paris, 2005.
- [6] W. Van Langendonck. *Theory and typology of proper names*, Mouton de Gruyter, 2007, 378.
- [7] B. Heilbrunn, *Le Logo*. P.U.F., “Que sais-je?”, Paris, 2006, 128.
- [8] J. Picoche, *Précis de lexicologie française. L'étude et l'enseignement du vocabulaire*, Fernand Nathan, Paris, 1977, 184.
- [9] Α. Αναστασιάδη-Συμεωνίδη. *Η Νεολογία στην Κοινή Νεοελληνική*, Α.Π.Θ., Θεσσαλονίκη 1986, 164.
- [10] D.J. Allerton, “The Linguistic and Sociolinguistic Status of Proper Names; What are they, And Who Do They Belong To?” *Journal of Pragmatics*, 1987, vol. 11, 61-62.
- [11] V. Dalberg, “On Homonymy between Proper Name and Appellative”. *Names*, 1985, vol. 33, 127-35.
- [12] G. Granger, “A quoi servent les noms propres?” *Langages*, 1982, vol. 66, 21-36.
- [13] A. Lehrer, Compte rendu de Carroll, J. “What’s in a Name? An Essay in the Psychology of Reference”. *Language*, vol. 62 : 4, 1986, 929-931.
- [14] O. Leys, “Was ist ein Eigenname? ” Ein pragmatisch orientierter Standpunkt. *Leuvense Bijdragen*, vol. 68: 1, 1979, 61-86.
- [15] J. Lyons., *Éléments de sémantique*. Paris. 1978
- [16] J. Molino. Le nom propre dans la langue. *Langages*, 1982, 66,5-20.
- [17] Αλκ. Χιδίρογλου-Ζαχαριάδη, *Ονοματολογία κτηρίων στον ελληνικό χώρο*, Αθήνα: Ερμής, 1996, 212.

Άλκηστις Χιδίρογλου - Ζαχαριάδη

Αναπληρώτρια καθηγήτρια
Φιλοσοφική Σχολή Α.Π.Θ.
Αποστόλου Παύλου 32,
54634 Θεσσαλονίκη
Ηλ-ταχ.: alkisti@frl.auth.gr